
RECENZE KNIH

Klein A. E., Pajonk E. (Eds.): Psychiatrie und Psychotherapie (1000 kommentierte Prüfungsfragen)

Thieme Verlag. Stuttgart, 1. vyd., 2007, 26 obr., 8 tab, 225 stran.

Publikace obsahuje celkem 1122 stránek. Jsou určeny pro psychiatry a psychoterapeuty, kteří pracují v oboru průměrně 5 let a získali základní zkušenosti. Po této době se přihlašují u příslušné Zemské lékařské komory k ústním odborným zkouškám. V textu jsou shromážděny otázky a odpovědi, které bývají při těchto zkouškách kandidátům kladeny.

Čtyřicet čtyři autorů, kteří se na zpracování tématu podíleli, usilovali o to, aby kandidátům a zkoušejícím nabídli „jakýsi dialog“ z oblasti psychiatrie a psychoterapie. Snažili se zpracovat látku nejen na podkladě Evidence based Medicine (EbM), ale také se zaměřením, aby tato mohla být integrována do běžné klinické praxe. Otázky, které jsou podstatným obsahem publikace, by měly sloužit jako návod jak zkoušejícím tak i zkoušeným. Poukazují na rozdílnou definici některých identických pojmů (neuroleptika-antipsychotika) a nevylučují drobné nepřesnosti ve fenomenologii. Editoři proto žádají všechny, kteří tuto publikaci prostudují, aby jim poslali své eventuální připomínky.

Na úvodních stránkách nás seznamují s učebními podmínkami v Německu pro získávání odbornosti v oboru psychiatrie. Zkouška je ústní, neveřejná, pouze za účasti zkoušeného a zkušební komise, která je sestavena ze 3 lékařů, z nichž alespoň 2 musí být zkušenými odborníky pro daný obor. Pohovor trvá 30-45 min. a po jeho úspěšném absolvování se zkoušený stává odborným lékařem. Při neúspěšném absolvování je možno do 4 týdnů podat odvolání adresované lékařské komoře. Ta může rozhodnout o dalším termínu po 3 měsících až po 2 letech od neúspěšného pokusu. Je popsán charakter zkoušky a požadavky, které jsou na probanda kladeny. O průběhu zkoušky musí být vypracován podrobný protokol.

Lékaři připravujícím se na zkoušku je v knize doporučen test vlastního sebehodnocení. Sestává ze 33 položek, z nichž některé se jeví poněkud úsměvné. Např. č. 5 „jak často sedíte v noci u psacího stolu“, č. 10 „stavím si rád modely z papíru, drátů či jiného materiálu které mi pomohou porozumět tématu“. Jiné jsou přinejmenším zajímavé (č. 27 „sedím-li u psacího stolu, myslím často na něco jiného“). Většina položek se však zabývá metodikou učení.

Na dalších úvodních stránkách autoři radí jak si počínat při plánování učení, zvolit správné místo, správnou dobu a styl učení a pročítání literatury („čtete učebnici jako nějaký román“), jak se ke zkoušce obléknout a upravit, jaké je správné drže-

ní těla a vystupování. Při zkoušení volit správné tempo řeči. Doporučují hovořit pomaleji, zřetelně, dostatečně hlasitě a přesvědčivě, vyvarovat se dlouhých pauz, správně strukturovat odpovědi.

První část je věnována Evidence based Medicine (v originále „Evidenz basierte Psychiatrie und Psychotherapie“). Je navrhován pětistupňový léčebný algoritmus, který by kandidáti měli ovládat.

1. Definice problému.
2. Literární rešerše – tímto se rozumí v ideálním případě znalost systematického přehledu prací, nebo randomizovaných kontrolovaných studií. Doporučují tyto internetové adresy: www.pubmed.gov (National Library of Medicine), www.cochrane.org (CDSR – Cochrane databáze of Systematic Reviews a Cochrane Central Register of Controlled Trials – CENTRAL). Jedná se o rozsáhlé databanky.
3. Kritické vyhodnocení vyhledaných evidovaných studií, především metaanalytických.
4. Integrovat získané poznatky do klinické práce spolu s některými zkušenostmi.
5. Vyhodnocení práce lékaře, které provede vedoucí lékař (primář).

Druhá, nejobsáhlejší část, uvedená pod názvem **Diagnostika a nálezy** (Befund), obsahuje následující kapitoly. Je v ní zahrnuto celkem 1122 otázek týkajících se oboru psychiatrie.

2. kapitola: Diagnostika

(2,1) prvních 53 otázek je zaměřeno na psychopatologii a psychiatrické nálezy

(2,2) otázky č. 54-74 jsou věnovány metodice diagnostiky, psychometrie, základnímu neuropsychologickému testování

3. kapitola: Specifická onemocnění

(3,1) otázky 75-134 organické a symptomatologické psychické poruchy.

(3,2) 135-187 poruchy chování způsobené psychotropními substancemi

(3,3) 188-240 schizofrenii, schizotypní a bludné poruše

(3,4) 241-301 afektivním poruchám a farmakologií

(3,5) 302-389 neurotické stresové a somatomorf- ní poruše a poruše příjmu potravy

(3,6) 390-441 „nápadnému chování“ ve vztahu k psychickým a tělesným poruchám a faktorům

(3,7) 442-487 poruchám osobnosti a chování

(3,8) 488-493 oslabené inteligenci

(3,9) 494-499 poruchám vývoje (zaměřené především na dětský autismus)

(3,10) 500-521 poruchám chování a emocí začínajícím v dětství a adolescenci.

4. kapitola je věnována vyšetřením prováděným pomocí přístrojů

(4,1) 522-554 zobrazovacím metodám CT, magnetické rezonanci, tomografii

(4,2) 555-585 laboratorním vyšetřením

(4,3) 586-615 elektrofyziologií

5. kapitola obsahuje přehled otázek vztahujících se k plánování terapie psychických poruch

(5,1) 616-693 psychofarmakologie

(5,2) 694-835 psychoterapie

(5,3) 836-856 socioterapie

(5,4) 857-886 psychiatrická rehabilitace

6. kapitola: 887-981 péče o duševní zdraví, pečovatelské instituce, epidemiologie

7. kapitola: Právní předpisy

(7,1) 982-992 opatrovnictví

(7,2) 993-1002 právní kritéria povolující hospitalizaci nemocných

(7,3) 1003-1019 „sociální zákoník“ (vysvětluje základní sociální pojmy jako choroba, omezování, bezmocnost a potřebnost péče)

(7,4) 1020-1035 forenzní psychiatrie a znalecké posudky

8. kapitola: Interdisciplinární poznatky.

(8,1) 1036-1084 neurologie pro psychiatrii a psychoterapeuty

(8,2) 1085-1122 konziliární a liaison psychiatrie

V dodatku knihy jsou uvedeny internetové adresy, databáze, kde je možno vyhledat příslušnou literaturu, přehledy adres, klinických studií, odborných společností, kongresů, kurzy dalšího vzdělávání a seznam použité a doporučené literatury.

Otázky jsou místy zaměřeny na některé specifické termíny a terapeutické postupy užívané v Německu, a to hlavně v oblasti sociální psychiatrie a organizací, jejich cíle. Vychází v podstatě z klasifikace ICD – 10 a i terapie v podstatě odpovídá našim zvyklostem a zkušenostem. Kniha by mohla pomoci především těm, kteří se připravují na atestace či jiné odborné zkoušky v oblasti psychiatrie, ale i začínajícím psychiatrům nebo těm, kteří by hodlali pracovat v psychiatrických zařízeních v Německu.

Doc. MUDr. František Faltus, DrSc.

Křivohlavý J.: Psychologie smysluplnosti existence

Grada Publishing, Praha, 2006, 204 stran, ISBN 80-247-1370-5.

Otázka smysluplnosti existence se někomu může zdát zbytečná, případně nesmyslná (většinou z netečnosti, vzácněji z touhy po nezávislosti na smysluplnosti existence, po originalitě nebo z dalších příčin). Avšak pro mnoho lidí má smysl. Otázkami smysluplnosti se v posledních 20 letech začali soustavně zabývat teoreticky a experimentálně i psychologové. Kniha známého psychologa prof. PhDr. Jaro Křivohlavého, CSc., „Psychologie smysluplnosti existence“, přináší výborný přehled těchto studií a jejich výsledků. A nejen to, přináší také přehled filozofických a náboženských pojetí smysluplnosti žití a bytí, pohled na nejzazší, transcendentální a existenciální cíle, na úlohu spirituality, smysluplnost práce, lásky, hledání štěstí a identity. Kniha je tak vhodná nejen pro psychology a psychiatry (ztráta smysluplnosti života může ohrozit duševní i tělesné zdraví), ale i pro laiky, kteří se o tyto otázky zajímají.

První dvě kapitoly pojednávají o pojetí cílů, základních pojmech cílesměrné činnosti lidí, jaký je význam slova smysl. Cíle jsou vysoce osobní (s. 16). Je to cesta k cíli, ne dosažení cíle, co cílům dává jejich smysl a smysluplnost. Přijetí určitého cíle za vlastní dává naději. Cíl motivuje – spíš táhne než strká (s. 23). Jak autor uvádí ze své vysoko-

školské práce (1949), jde zde o teleologické pojetí hybných sil (na rozdíl od kauzality). Cíle jsou organizovány hierarchicky, tj. existují cíle nadřazené a podřazené. Schopnost nalézání smyslu je u člověka mimořádně vyvinuta a pro nalézání „vyššího“ smyslu specifická. Autor cituje Yalomu: „Zdá se, že my lidé jsme tvorové hledající smysl“. Třetí kapitola podává výborný přehled psychologických metod studia smysluplnosti života a jednání lidí a o výsledcích jejich použití (ukazují například, že mezi nejčastější zdroje smysluplnosti patří dobré vztahy k nejbližším, tvořivost, pocit naplnění života, transcendence).

Čtvrtá a pátá kapitola uvádějí přehled teorií smysluplnosti našeho jednání a filozofická pojetí smysluplnosti žití a bytí. Neexistuje přesná definice toho, co označujeme termínem smysluplnost nebo smysl. Existuje však povědomí o tom, že v našem světě a životě existuje určitý řád a pořádek. Vedle smysluplnosti drobných až triviálních událostí (např. napít se, když máme žízeň) je možné se ptát po smysluplnosti celého života (to, co je centrálním bodem existence každého člověka), kterou můžeme individuálně poznávat, i když nemůžeme úplně poznat. Důležitý je poznatek, že „to, co se rozumí smysluplností má vztah ke kvalitě živo-

ta, k otázce životní pohody (well-being), duševní hygieny, prevence nemocí a zlepšování celkového zdravotního stavu lidí i úspěšné adaptace lidí těžkým životním podmínkám“ (s. 102). „Existenciální vakuum a zážitky nesmyslnosti života“ mohou „být něčím, co je v pozadí řady psychopatologických jevů, neuróz, depresí, sebevraždného jednání, drogové a alkoholové závislosti“ (s. 104). Možná, že hledání, poznání a realizace smysluplnosti lidského života by mohlo mít terapeutický efekt nejen při individuální psychoterapii konkrétních pacientů, ale i při mírnění uvedených neduhů postmoderní společnosti.

Otázce smysluplnosti celého života člověka je věnována šestá kapitola nazvaná „Zaměření k nejzazším cílům“ (jde o cíle časově nejvzdálenější překračující celou dobu života určitého člověka). Zde autor zvažuje úlohu náboženství v hledání nejzazšího cíle, a to náboženství ve smyslu religio (tj. znovunavázání vztahu) „vzájemnou vazbou mezi člověkem a skutečností, jež ho přesahuje“ (podle Neubauera – s. 141). Poukazuje na to, že tvorba tohoto vztahu je člověku dána (cituje Bartha „každý člověk má své náboženství“ s. 141), i když se může projevovat skrytě (kryptonáboženstvím – jsou uváděny příklady podle Řičana, např. ideologicko-politická hnutí, konzum, ale i např. věda, sport, ekologická hnutí aj). Za zvlášť cenné považují, že autor zde neopomněl připomenout 3000 let starý vhled hebrejského myšlení, totiž, že u člověka „jde o tendenci, směřování, cílení, o stávání se, o cestu“, že „hebrejské myšlení míří kupředu, k cíli cesty“ (s. 152, autor cituje Balabána), vybízí člověka k vyjití a nastoupení cesty k lepšímu způsobu života (modelem je tu vyjití z Egypta). V hebrejském pojetí člověk je na cestě, má potenciál, který se teprve uskutečňuje („Člověk není to, co je, nýbrž to, co bude“ – citován Balabán). Autor uvádí i křesťanské pojetí člověka a smysluplnosti jeho žití (cituje Bisera: „že tato víra člověku nabízí smysluplný život“, zejména „její prosociální směřování – to, co se vyjadřuje termínem láska typu agape“, s. 154).

Sedmá kapitola je věnována zejména problematice spirituality (smysluplnost existence s ní těsně souvisí) a jejímu významu pro nejzazší, transcendentální cíle, osmá kapitola smysluplnosti práce, lásky, hledání štěstí a identity. Kniha končí třístránkovým závěrem a úctyhodným souborem citované literatury (téměř 310 odkazů). Kniha formátu A5 má též 14 schematických obrázků.

Prof. Křivohlavý nám touto knihou dává zasvěcený a vyzrálý pohled na to, co se o účelu a smyslu života v psychologii (a nejen v ní) ví, píše a bádá – i co se zde již ujasnilo, zjistilo a co je dobré vědět a znát. Málokdy se nám dostane do ruky kniha, v níž se snoubí nadhled a šedesátiletá zkušenost autora v oboru s promyšleným a důkladným hodnocením posledních poznatků. Málokdy jsme tak podrobně seznamováni s poznatky nejen zahraničních, ale i tuzemských odborníků (starších i mladších, např. Řičan, Sokol, Machovec, Heller, Balabán, Poláková), slovenských (např. Kováč, Halama), polských (Popielski). Ze západních autorů jsou hojně uváděny poznatky hlavních anglicky a německy píšících autorů (např. Emmons, Frankl). V knize je znát nejen dlouholetá odborná práce a promyšlení problematiky autorem, ale i jeho mnohaletá životní zkušenost (kniha má správný podtitul „Otázky na vrcholu života“). K dalším kladům této knihy patří pečlivost s jakou je vypracována a jazykový cit. Například u termínu „flow“ pro ponoření se do určité činnosti používá prof. Křivohlavý termín „zaujetí“ (místo „plynutí“). U překladů klíčových termínů z angličtiny uvádí vedle českého též jejich anglické znění. Cenné jsou také mnohé vysvětlující poznámky pod čarou.

Na druhé straně některým čtenářům možná bude připadat kniha místy příliš rozvětvená, členitá a propletená. Někomu by možná mohl vadit velký počet definic v knize, případně „kostrbatost“ některých z nich. Například definice osobní spirituality podle Emmonse: „Osobní spiritualita je efektivním mechanismem, kterým je možno dosáhnout cíle, jímž je integrace osobnosti“ (s. 171). Autor knihy však mnohé definice doplnil, vysvětlil. Někteří čtenáři možná budou postrádat rejstřík, který v knize chybí.

U této knihy si cením nejen její aktuálnost a to, že poskytuje přehled psychologických studií smysluplnosti existence. Cením si zejména, že přitom neignoruje spiritualitu a snaží se při pohledu na ni uplatňovat racionální a zdravotní hlediska. Že by lidstvo na dlouhé cestě vývoje zacházení se spiritualitou dospělo od primitivního okultismu, exotické spirituality výjimečných jedinců přes novověké ignorování až „zatloukání“ spirituality už k poznání, že jde o běžnou všední součást života každého člověka?

Prof. MUDr. Miloslav Kršiak, DrSc.

Willi J.: Psychologie lásky

Portál, Praha, 2006, 250 stran, doporučená cena 329 Kč.

ISBN 80 – 7178 – 982 – 8

Autorem recenzované knihy je švýcarský profesor psychiatrie. V odborném světě se s ním setkáváme jako s badatelem v oblasti meziosobních vztahů a párové terapie. Je m.j. autorem pojmu koluze, jenž se stal pevnou součástí teorie meziosobních a partnerských vztahů. Koluzí se míní vztahový komplement a souhra blízkých osob, a to na nevědomé úrovni, která však nemusí být vždy příznivá – spíše naopak. Typickým příkladem koluze je vztah dvou osob, z nichž jedna má sklon se „obětovat“ a svůj protějšek „zachraňovat“, druhá osoba pak tuto tendenci s chutí a stoprocentně využívá, obětující se osobu vykořisťuje – a ničí. Pokud čtenáři příklad asociuje vztahy, kdy jeden z dvojice je osobou závislou na alkoholu, jeho asociace je správná a odpovídá významu slova koluze.

Vraťme se však k profesoru J. Willimu. Pracoval mnoho let jako ředitel psychiatrické polikliniky v univerzitní nemocnici v Curychu, kde byl řádným profesorem psychiatrie, psychoterapie a psychosomatiky. Nyní, pokud jsem správně informován, vede Institut ekologické a systemické terapie v Curychu. Jeho teoretická východiska tvoří hlubinná psychologie a teorie komunikace. Náš autor napsal více populárně vědeckých (a rozhodně čtivých) knih, z nichž některé byly přeložené do češtiny. Poslední z jeho prací, jež vyšla v německém originále v r. 2002 (J. Cottaesche Buchhandlung Nachfolger GmbH, Stuttgart) je zde recenzovaná *Psychologie lásky*.

V knize je považován milostný vztah jako nejdůležitější výzva k osobnímu rozvoji v dospělosti. Nic tak nepodporuje, jak píše J. Willi, osobní vývoj v dospělosti, jako konstruktivní milostný vztah, nic jej ale tak neochromuje a neblokuje jako destruktivní milostný vztah. Autor konstatuje, že párové soužití se v posledních desetiletích zřetelně mění a navzdory „fundamentalistickým snahám“ nedojde dle jeho názoru k návratu k nerozlučitému manželství. Společnost by se měla naučit lépe zacházet s rozchodem a rozvodem, přičemž hlavním problémem zůstávají děti, pro které je nejdůležitější život v bezpečí stabilní rodiny. Párová terapie tuto situaci pomáhá řešit a přispívá k osobnímu vývoji bez ohledu na svůj výsledek, tj. nezávisle na tom, zda partneři zůstanou či nezůstanou spolu. Předchozích několik vět charakterizuje recenzovanou publikaci a upozorňuje, že se jedná o práci rozhodně zajímavou a možná i trochu kontroverzní.

Knížka je rozčleněna do třech hlavních částí,

zcela závěrem se pak nalézá seznam použité a doporučené literatury, jež je převážně z německé jazykové oblasti.

Prvá část nese název **Základy milostného vztahu** a sestává z kapitol: 1. Láska – zanedbávaný aspekt psychologie párových vztahů. 2. Jak se můžeme realizovat v lásce? 3. Dilemata ve vztahu milujících, kteří se chtějí realizovat. 4. Proměna milostných vztahů ve společenském vývoji po roce 1968. 5. Jak se muž a žena vzájemně podněcují ve svém vývoji. 6. Sexualita – spojující a ničivá energie lásky. 7. Jak může náboženství prohloubit lásku.

Druhou část autor pojmenoval **Milostný vztah jako proces** a nalezneme v ní kapitoly: 8. Seberealizace v průběhu milostného vztahu. 9. Nevědomé a neurotické milostné konflikty. 10. Partnerovy výčitky jako hlas nevědomí. 11. Nevědomá konstelace okolností, které navozují změny.

Třetí část publikace je nejkratší a pojmenována **Vztahová a ekologická perspektiva párové terapie**. Její součástí jsou tři kapitoly: 12. Ekologická koncepce případu v párové terapii. 13. Integrace prvků jiných terapeutických škol do ekologické párové terapie. 14. Jaké účinky má párová terapie?

Závěrem knihy pak nalezneme souhrn - syntézu některých klíčových tezí a pojednání o perspektivě vývoje partnerských vztahů.

Prínos recenzované publikace vidím v tom, že srozumitelně (též prostřednictvím kazuistických zlomků) rozpracovává otázku společného vývoje a seberealizace partnerů v párovém soužití. Také seznámení s možnostmi a způsoby párové terapie patří mezi pozitiva knihy. Kriticky však musím upozornit, že J. Willi dostatečně neuvažuje a nerozvíjí situace, kdy je třeba brát přece jenom ohled na děti – ať již narozené či ještě nenarozené. Život s druhými, totiž, není pouhou vlastní seberealizací v páru, nýbrž u dospělých jedinců probíhá v kontextu rozhojňování života, což má nezanedbatelnou stránku duchovní.

Kniha J. Williho je prací přinášející pracovníkům pomáhajících profesí řadu podnětů k přemýšlení. Je napsána inteligentně a s využitím autorovy celoživotní psychoterapeutické praxe. Také velmi dobrý překlad přispívá k její čtivosti. Proto ji lze doporučit jako poučné čtení všem klinikům, zejména psychiatrům a klinickým psychologům.

Prof. PhDr. Jan Vymětal